

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERLE KAVRAM ÖĞRETİMİ ÇALIŞILAN ARAŞTIRMALARIN BELİRLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: SİSTEMATİK DERLEME

EXAMINATION OF STUDIES ON CONCEPT TEACHING FOR INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS IN TERMS OF CERTAIN VARIABLES: A SYSTEMATIC REVIEW

Bekir BURAL¹ Merve GÜNAYDIN YILMAZ² Bekir ÖZTÜRK³ Kamile TAŞ⁴ Zahide UZ⁵

Başvuru Tarihi:15.05.2023 Yayına Kabul Tarihi: 27.04.2024 DOI: 10.21764/maeuefd.1265401
(Araştırma Makalesi)

Özet: Bu araştırmanın amacı, 2000-2021 yılları arasında Türkiye’de yapılmış özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi uygulamalarının yer aldığı araştırmaların farklı değişkenlere göre incelenmesidir. Araştırmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya dahil edilecek çalışmaların belirlenmesi için elektronik ortamda tarama yapılmıştır. Dâhil etme-hariç tutma ölçütlerine göre belirlenen lisansüstü tez ve makalelerden oluşan toplam 29 çalışma incelenmiştir. Bu çalışmaların 11 tanesinde öğretim yöntemi olarak yanlışsız öğretim yöntemlerinden eş zamanlı ipucuyla öğretim ve 10 tanesinde ise doğrudan öğretim yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca bilgisayar destekli eğitim uygulamalarının diğer öğretim yöntemlerini destekleyici nitelikte ya da tek başına kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bağımlı değişkenlere bakıldığında geometrik şekil ve cisimlerin, niteleme bildiren kavramların ve renklerin daha çok çalışıldığı belirlenmiştir. Çalışmaların tamamında tek denekli araştırma modelleri kullanılmıştır. Çalışmalar genellikle sınıf ortamında ve birebir öğretim şeklinde düzenlenmiş olup, katılımcıların çoğunluğunu zihinsel yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmalarda genelleme ve izleme

Abstract: This study aims to examine studies involving concept teaching practices with individuals with special needs conducted in Turkey between 2000 and 2021 according to different variables. In this study, systematic review method was used. An electronic search was conducted to determine the studies to be included. According to the inclusion-exclusion criteria of the study consisted of 29 graduate theses and articles in total were analyzed. It was observed that in 11 of these studies, simultaneous prompting and in 10 of the studies direct instruction methods were used as teaching methods. Moreover, it was noted that computer-assisted education applications were used either by itself or to support other teaching methods. When the dependent variables were examined, it was determined that geometric shapes and objects, descriptive concepts and colors were studied more. All studies used single-subject research models. The studies were generally organized in the classroom environment and in the form of one-to-one instruction and most of the participant groups consisted of children with intellectual disabilities and

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, bekirbural@mehmetakif.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9151-7352

² MEB Özel Eğitim Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, merve.gunaydin@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5786-0376

³ MEB Özel Eğitim Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, b.ozturk8135@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4732-9439

⁴ MEB Özel Eğitim Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, taskamile96@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5613-6893

⁵ MEB Özel Eğitim Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, zahideuygun@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8656-8638

verilerinin sosyal geçerlilik verilerine göre daha çok toplandığı görülmektedir. İncelenen çalışmalarda kullanılan tüm yöntemlerin etkili olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak bu çalışma bulgularının alandaki uygulayıcı ve araştırmacılara kavram öğretimi ile ilgili yapacakları çalışmalarda yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Özel Eğitim, Özel Gereksinimli Birey, Kavram Öğretimi, Sistematik Derleme*

autism spectrum disorders. Mostly, generalization and follow-up data were collected in the studies, compared to social validity data. It was determined that all methods used in the studies were effective. It is thought that findings of this study will guide practitioners and researchers in this field in their studies on concept teaching.

Keywords: *Special Education, Individual with Special Needs, Concept Teaching, Systematic Review*

Giriş

Eğitim toplumun ortak konusudur ve her birey eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, bireylerin doğumundan itibaren başlayan ve yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Süreç içerisinde bireylerin çeşitli beceri, tutum ve değerleri kazanmaları esastır (Şenel, 2008). Çağdaş bir toplum olmanın temel koşullarından biri özel eğitim gerektiren bireylere eğitimde fırsat eşitliği vermek ve onların erken çocukluk döneminden başlayarak yaşama daha iyi hazırlanmalarını sağlamaktır (Çelik, 2007). Eğitim sistemimizde bireysel farklılıkları bulunan bireyler, tipik gelişime sahip bireylerle aynı öğrenme performansını gösteremedikleri için özel eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Özel eğitim “bireysel ve gelişimsel özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018). Özel gereksinimli öğrencilerin bireysel eğitim planları çerçevesinde bireye özel olarak hazırlanmış öğretim programlarıyla özel eğitim ihtiyaçları karşılanmaktadır. Kavram ve becerilerin öğretimi özel gereksinimli öğrencilerin temel akademik becerileri edinebilmeleri için ön koşul niteliğindedir (Çelik, 2007). Bu bağlamda özel gereksinimli öğrencilere kavram ve beceri öğretimi kritik seviyede önem taşımaktadır. Kavramları öğrenme, bilişsel gelişimle yakından ilgili ve bağlantılıdır. Kavramın tanımı farklı obje ve olayların ortak olan özelliklerini temsil eden bir değişkendir (Ülgen, 1988). Kavramlar bireylerin ortak tepki vermesine sebep olan birbirleri ile ilişkili uyaranlar, sembolik bilgiler ve en temel bilişsel oluşumlardır (Gürsel, 2003; Bozkurt, 2018). İnsanlar kavramlar yoluyla tanır, ayırt eder, seçer ve birleştirir. Aynı zamanda kavramlar, bilgiyi işleme ve depolama sürecinde kullanılan tüm araçlarında bileşeni konumundadır (Bozkurt, 2018). Kavramların özelliklerine bakacak olursak; kavram çeşitleri genel olarak somut ve soyut kavramlar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Duyu

organlarımız ile algılayabildiklerimiz somut kavramları, duyu organlarımız aracılığı ile anlaşılamayan bireye göre farklılık gösterebilen kavramlar ise soyut kavramları oluşturmaktadır (Çelik 2007). Bir diğer sınıflandırma da varlıkları niteleyen kavramlar şeklinde de sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma; yer (konum), zıtlık, miktar, nitelme, karşılaştırma, eylem, en üst dereceyi, renk, adları, genel kavramları, belirgin kavramları ve en belirgin kavramları bildiren şeklindedir (Uysal, 2003).

Tipik gelişim gösteren çocuklar, ilkökul programlarının gerektirdiği kavramları okul öncesi eğitim programları aracılığıyla ve yaşantılar yoluyla öğrenebilmektedirler (Vural, 1991) Fakat özel gereksinimli çocuklar öğrenme özelliklerinden dolayı kavramları sistematik öğretim sürecinden geçmeden günlük yaşantılar yoluyla öğrenebilmeleri çok zordur (Kırcaali İftar, Birkan & Uysal, 1997). Özel gereksinimli çocuklar kavramları öğrenme sürecinde normal akranlarından farklı öğretim yöntemleri ve düzenlemelere gereksinim duymaktadırlar (Çelik, 2007). Özel gereksinimli çocukların kavramları öğrenmeleri, temel akademik becerileri öğrenmelerinde ön koşul niteliğinde olup, toplumsal yaşamda bağımsız bir şekilde işlevde bulunabilmelerini artırmaktadır (Çelik, 2007). Bu nedenle kavram öğretimi özel gereksinimli bireylerin eğitiminde büyük önem taşımaktadır (Gürsel, 2003). Özel gereksinimli öğrencilerin öğrenmeyle ilgili özelliklerine bakıldığında, öğretim yapılırken bireye özgü ve etkili olan öğretim yöntemlerine karar verilmesi büyük önem taşımaktadır (Sazak Pınar & Merdan, 2016)

Alanyazın taraması yapıldığında Türkiye’de özel gereksinimli bireylerle farklı öğretim yöntemleri kullanılarak yapılmış kavram öğretimi çalışmalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi çalışılan bu araştırmaları belirli değişkenlere göre inceleyen bir sistematik derleme çalışmasının bulunmadığı saptanmıştır. Bu sebeple özel gereksinimli bireylerle yapılmış kavram öğretimi çalışmalarını bütüncül bakış açısıyla değerlendiren bir sistematik derleme çalışmasına ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmayla özel gereksinimli bireylerle yapılmış kavram öğretimi çalışmalarının belirlenen değişkenlere göre analizleri yapılarak, araştırma sonuçlarının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı 2000-2021 yılları arasında yayımlanmış, özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi uygulamalarının yer aldığı araştırmaların farklı değişkenlere göre incelenmesidir. Bu değişkenler, çalışmanın türü, katılımcı sayısı ve özellikleri, ortam ve öğretim düzenlemesi, bağımlı değişken, bağımsız değişken, araştırma modeli, izleme, genelleme, sosyal

geçerlilik ve öğretim yönteminin etkililiği şeklindedir. Bu araştırmada aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması hedeflenmektedir.

1. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarının türleri nelerdir?
2. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarının katılımcı sayısı ve özellikleri nelerdir?
3. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmaları hangi öğretim ortamlarında ne şekilde düzenlemiştir?
4. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarının bağımlı değişkenleri nelerdir?
5. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarının bağımsız değişkenleri nelerdir?
6. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarında kullanılan araştırma modelleri nelerdir?
7. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarında izleme, genelleme ve sosyal geçerlilik verileri toplanmış mıdır?
8. Özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmalarında kullanılan öğretim yöntemleri etkili midir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada, ulusal alan yazında özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi çalışılan çalışmaları belirli değişkenler açısından incelemek amacıyla sistematik derleme yapılmıştır. Sistematik derleme, alanında uzman kişiler tarafından elde edilebilir, açık, hesap verebilir titiz araştırma yöntemlerini kullanan çok sayıdaki araştırmanın yapılandırılmış ve kapsamlı bir sentezi olarak tanımlanmaktadır (Karaçam, 2013; Gough, Oliver & Thomas 2017).

Tarama Süreci

Sistematik derleme sürecinde araştırmaya dahil edilecek çalışmaların belirlenmesi için elektronik ortamda tarama yapılmıştır. Elektronik tarama sürecinde Google arama motoru, Google Akademi, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Tez Merkezi veri tabanı, EbscoHost ve ERIC veri tabanlarından anahtar sözcükler kullanarak tarama yapılmıştır. Ayrıca taramalarda özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi çalışılmış tezlerin içerik ve kaynakça bölümleri taranmıştır.

Tarama yapılırken özel eğitim alanyazında Vuran ve Çelik'in Örneklerle Kavram Öğretimi Zihinsel Yetersizlik Gösteren Çocuklar İçin (2018) kitabında belirtilen kavram çeşitleri ve kavram öğretiminde kullanılan öğretim yöntemleri isimleri anahtar sözcüklerin yazımında kaynak alınmıştır. Buna göre tarama yapılırken zihinsel yetersizliği olan bireylere kavram öğretimi, zihinsel engelli kavram öğretimi, gelişim geriliği kavram öğretimi, OSB'li çocuğa kavram öğretimi, otizm spektrum bozukluğu kavram öğretimi, işitme engelli çocuklar kavram öğretimi, görme engelli kavram öğretimi, özel eğitim kavram öğretimi, yer bildiren kavramlar, üstünde altında, içinde dışında, önünde arkasında, zıtlık bildiren kavramlar, sıcak soğuk, açık kapalı, temiz kirli, yumuşak sert, eski yeni, miktar kavramları, az çok, ağır hafif, dolu boş, bütün, yarım, niteleme kavramları, uzun kısa, kalın ince, büyük küçük, zihin engelli renk öğretimi, OSB'li renk öğretimi, zihin yetersizliği geometrik şekiller öğretimi, para tanıma, doğrudan öğretim özel eğitim, doğrudan öğretim yöntemi, yanlışsız öğretim ve eş zamanlı ipucu anahtar kelime olarak aranmıştır.

Dahil Etme ve Hariç Tutma Ölçütleri

Bu sistematik derleme çalışması kapsamına alınacak araştırmaların belirlenmesi amacıyla bazı dahil etme ve hariç tutma ölçütleri belirlenmiştir. Bu araştırmanın dahil etme ölçütleri;

- a. 2000-2021 yılları arasında yayımlanmış araştırma çalışması olması,
- b. Çalışmanın Türkiye'de yapılmış olması,
- c. Çalışmada yer alan katılımcılardan en az birisinin yetersizlik tanısı almış olması,
- d. Çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenlerin açık bir şekilde belirtilmiş olması,
- e. Bağımlı değişkenlerden en az birinin kavram çeşitlerinden seçilmiş olması,
- f. Bağımsız değişkenlerden en az birisinin öğretim yöntemlerinden birisi olması,

- g. Ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel bir çalışma olması,
- h. YÖK Tez Merkezi veri tabanında paylaşım erişimine izin verilmiş yüksek lisan ve doktora tez çalışmaları olması şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın hariç tutma ölçütlerini ise (a) 2000 yılı öncesinde yapılmış kavram öğretimiyle ilgili çalışmalar ve (b) kavram öğretimi kapsamına girmeyen çalışmalar oluşturmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar; araştırmanın türü, araştırma modeli, bağımlı değişken, bağımsız değişken, katılımcı sayısı ve özellikleri, ortam ve öğretim düzenlemesi, genelleme verileri, izleme verileri, sosyal geçerlilik ve çalışmada kullanılan öğretim yönteminin etkililiği başlıkları altında analiz edilmiştir.

Güvenirlilik

Araştırmada, incelenen çalışmaların dahil etme hariç tutma ölçütlerini karşılayıp karşılamadığı ve çalışmaların belirlenen değişkenlere göre yapılan analizin doğruluğu olmak üzere iki farklı güvenirlilik verisi toplanmıştır. Araştırmada güvenirlilik hesaplamalarında görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100 formülü kullanılmıştır (Miles & Huberman, 1994). İlk olarak araştırmaya dahil edilen özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi çalışmaları numaralandırarak kodlanmış ve belirlenen değişkenler eklenerek tablo oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacılar, belirlenen çalışmaları birbirlerinden bağımsız olarak ayrı ayrı analiz edilerek kodlamıştır. Araştırmacıların kodlamaları arasındaki tutarlılık incelenmiş ve kodlamacılar arası tutarlılık %100 bulunmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin güvenirliliğini (tutarlılığını) sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın uzman güvenirliliği özel eğitim alanında çalışan iki uzman tarafından yapılmıştır. Uzmanlardan da aynı değerlendirmeyi yapmaları istenmiş; yapılan bağımsız kodlamalar karşılaştırılmıştır. Araştırmada incelenen çalışmaların dahil etme hariç tutma ölçütlerini karşılama durumu ve çalışmaların belirlenen değişkenlere göre analizin doğruluğu uzman görüşlerine göre teyit edilmiştir. Araştırma verilerinin güvenirliliği uzman görüşleriyle doğrulanmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen ulusal alanyazın taramasında toplam 50 çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırmanın dâhil etme-hariç tutma ölçütlerine göre 29 çalışma incelenmiştir. Bu araştırmada incelenen çalışmaların listesi Tablo 1 ve Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2’de yer alan numaralar, Tablo 1’deki kaynak bilgisine karşılık gelmektedir.

Tablo 1

Özel Gereksinimli Bireylerin Kavram Öğretimine Yönelik Yapılan Çalışmalar

No	Kaynak ve Yayınlanma Yılı	Araştırma Türü
1	Ekergil, 2000	Yüksek Lisans Tezi
2	Yıldırım Alptekin, 2000	Yüksek Lisans Tezi
3	Doğan, 2001	Yüksek Lisans Tezi
4	Akmanoğlu, 2002	Yüksek Lisans Tezi
5	Birkan, 2002	Makale
6	Yıkılmış, Çifci Tekinarıslan ve Sazak Pınar, 2006	Makale
7	Toper Korkmaz ve Vuran 2007	Makale
8	Çelik, 2007	Yüksek Lisans Tezi
9	Dere Çifci, 2007	Doktora Tezi
10	Akköse, 2008	Yüksek Lisans Tezi
11	Çıkılı, 2008	Doktora Tezi
12	Varol, 2009	Makale
13	Karabulut ve Yıkılmış, 2010	Makale
14	Karşıyakalı, 2011	Yüksek Lisans Tezi
15	Çifci Tekinarıslan ve Kanpolat, 2012	Makale
16	Eren Deniz ve Düzkantar, 2013	Makale
17	Sazak Pınar, 2013	Makale
18	Metin, 2015	Yüksek Lisans Tezi
19	Kahveci, 2017	Makale
20	Alkoyak, 2017	Yüksek Lisans Tezi
21	Altunay Arslantekin ve Şener Akın, 2017	Makale
22	Bozak ve Eldeniz Çetin, 2018	Makale
23	İlanbey, 2018	Yüksek Lisans Tezi
24	Yozgat, Özbek, Afacan, 2018	Makale
25	Tufan, 2018	Doktora Tezi
26	Keşci, 2019	Yüksek Lisans Tezi
27	Aydoğan ve Kacakoyun Aydoğan, 2020	Makale
28	Gürgör Kılıç, 2020	Doktora Tezi
29	Durmuş, 2021	Yüksek Lisans Tezi

Tablo 2

Özel Gereksinimli Bireylerin Kavram Öğretimine Yönelik Yapılan Çalışmalar

No	Araştırma Modeli	Bağımlı Değişken (Kavramlar)	Bağımsız Değişken	Katılımcılar	Ortam/ Öğretim Düzenlemesi	Genelleme İzleme	Sosyal Geçerlilik	Yöntemin Etkiliği
1	Davranışlar Arası YEÇY	Niteleme Kavramları	Doğal Dille Doğrudan Ö.	ZY/3	Sınıf/Birebir	- + -		Etkili
2	Dönüşümlü Uygulamalar	Renk ve Şekil	Doğrudan Ö. ve Basamaklandırılmış Ö.	ZY/ 4	Sınıf/Birebir	- - -		Doğrudan Ö.Daha Etkili
3	Denekler Arası ÇY	Meslekler	EİÖ	ZY/ 3	Sınıf/Birebir	+ + +		Etkili
4	Davranışlar Arası YEÇY	Rakamlar	EİÖ	OSB/ 3	Sınıf/Birebir	+ + +		Etkili
5	Davranışlar Arası ÇY	Renkler	EİÖ	GY/2	Sınıf/Birebir	+ + -		Etkili
6	Denekler Arası YEÇY	Para	Etkileşim Ünitesi	ZY/ 3	Toplantı Odası/Birebir	- - -		Etkili
7	Davranışlar Arası YEÇY	Renk	EİÖ	ZY/3	Sınıf/Birebir	+ + -		2 Katılımcıda Etkili
8	Paralel Uygulamalar	Niteleme Kavramları	Doğrudan Ö.ve EİÖ	ZY/ 4	Sınıf/Birebir	+ + +		3Katılımcıda Her İki Yöntem, 1 Katılımcıda Doğrudan Ö. Etkili
9	Denekler Arası ÇY	Renkler	EİÖ	ZY /10	Sınıf/ Bireysel ve Grup	+ + -		Her İkisinde Etkili
10	Davranışlar Arası YEÇY	Mutfak Araçları	EİÖ	GY/3	Sınıf/Birebir	+ + -		Etkili
11	Denekler Arası ÇY	Geometrik Şekiller	Yapılandırıcı Öğrenme Yaklaşımı	ZY/ 3	Sınıf/Birebir	- + -		Etkili
12	Dönüşümlü Uygulamalar	Tane Kavramı	Doğrudan Ö. ve Basamaklandırılmış Ö.	ZY/3	Sınıf/Grup	- - -		Açık Anlatım Daha Etkili
13	Davranışlar Arası YEÇY	Saat	EİÖ	ZY/ 3	Sınıf/Birebir	+ + -		Etkili
14	Davranışlar Arası YEÇY	Müzik Aletleri	EİÖ	OSB/1	Oyun Odası/Birebir	+ + +		Etkili
15	Denekler arası ÇY	Giyisiler	Bilgisayar Destekli EİÖ	OSB/ 3	Sınıf/Birebir	+ + -		Etkili
16	Denekler Arası ÇY	Renk	İpucunun Giderek Azaltılması	OSB/ 3	Sınıf/Birebir	+ + +		Etkili
17	Denekler Arası YEÇY	Tane Kavramı	Akran Aracılı Sunulan Etkileşim Ünitesi	ZY/3 TGG/1	Sınıf/Birebir	+ + -		Etkili

No	Araştırma Modeli	Bağımlı Değişken (Kavramlar)	Bağımsız Değişken	Katılımlar	Ortam/ Öğretim Düzenlemesi	Genelleme İzleme	Sosyal Geçerlilik	Yöntemin Etkiliği
18	Dönüşümlü Uygulamalar	Geometrik Cisimler	Merrill ve Tennyson Yöntemi ve Gagne Yöntemi	ZY/2	Sınıf/ Birebir	+ + +		2 Yöntemde Etkili
19	Uyarlamalı Dönüşümlü Uygulamalar	Renkler	Doğrudan Ö. ve Video Temelli Ö.	ÇOY/3	Sınıf/Birebir	- + -		Video Temelli Öğretim Daha Etkili
20	Dönüşümlü Uygulamalar	Niteleme Kavramları	EİÖ'nün Kullanıldığı SDÖ ve DDÖ	OSB/4	Sınıf/ Birebir	+ + +		DDÖ Daha Etkili
21	Denekler Arası ÇY	Geometrik Şekiller	Doğrudan Ö.	GÖY/3	Okuma Odası/Birebir	+ + +		Etkili
22	Denekler Arası YEÇY	Tehlike Uyarı Sembolleri	Artan Bekleme Süreli Ö.	ZY/3	Belirtilmemiş/ Birebir	+ + +		Etkili
23	Denekler Arası YEÇY	Niteleme Kavramları	Bilgisayar Destekli Ö.	ZY/3	Materyal Odası/ Birebir	+ + +		Etkili
24	Denekler Arası ÇY	Elementler	Doğrudan Ö.	ZY/4	Destek Eğitim Odası/Birebir	+ + -		Etkili
25	Davranışlar Arası ÇY	Geometrik Şekiller	Bilgisayar Destekli Doğrudan Ö.	ZY/4	Sınıf/Grup	+ + +		Etkili
26	Denekler Arası ÇY	Kesirler	Doğrudan Ö.	ZY/3	Sınıf/Birebir	+ + +		Etkili
27	Davranışlar Arası YEÇY	Meyveler	Makey Makey Teknolojisi ile Sunulan EİÖ	OSB/3	Belirtilmemiş/Birebir	+ + -		Etkili
28	Paralel Uygulamalar	Meslekler	Yapılandırılmış ve Gömülü Öğretimle Sunulan ADÖ	OSB/4	Katılımcıların Evi/Birebir	+ + +		2 Yöntemde Etkili
29	Davranışlar Arası YDÇY	Geometrik Cisimler	Bilgisayar Destekli Doğrudan Ö.	GÖY/2	Katılımcıların Evi/ Birebir	+ + +		Etkili

ZY: Zihinsel Yetersizlik

TGG: Tipik Gelişim Gösteren

ÇY: Çoklu Yoklama

SDÖ: Sıklaştırılmış Denemelerle Öğretim

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

ÇOY: Çoklu Yetersizlik

Ö: Öğretim

DDÖ: Dağıtılmış Denemelerle Öğretim

GY: Gelişimsel Yetersizlik

GÖY: Görme Yetersizliği

E.İ.Ö: Eş Zamanlı İpucu

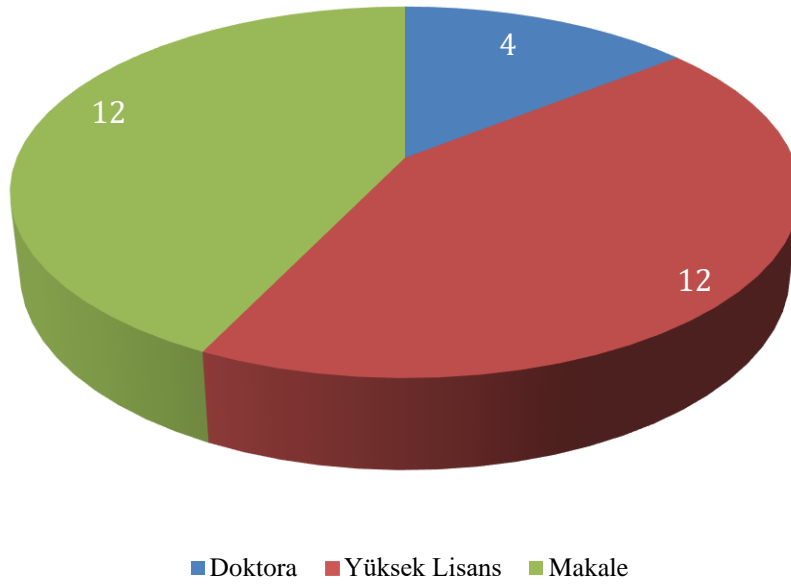
ADÖ: Ayrık Denemelerle Öğretim

(+): Veri Toplandı

(-): Veri Toplanmadı

Çalışma Türü

Çalışmaların 4 tanesi (Dere Çifci, 2007; Çıkılı, 2008; Tufan, 2018;Gürgör Kılıç, 2020), doktora tezi, 12 tanesi (Ekergil, 2000; Yıldırım Alptekin, 2000; Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Çelik, 2007; Akköse, 2008; Karşıyakalı, 2011; Metin, 2015; Alkoyak, 2017; İlanbey, 2018; Keşçi, 2019; Durmuş, 2021) yüksek lisans tezi, 12 tanesinin ise (Birkan, 2002; Yıkılmış ve diğ., 2006; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Varol, 2009; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren Deniz & Düzkantar, 2013, 2013; Sazak Pınar, 2013; Kahveci, 2017; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Bozak & Eldeniz, 2017; Yozgat ve diğ., 2018; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020) makale çalışmasından oluştuğu görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların türüne ilişkin dağılım Şekil 1’de yer almaktadır.

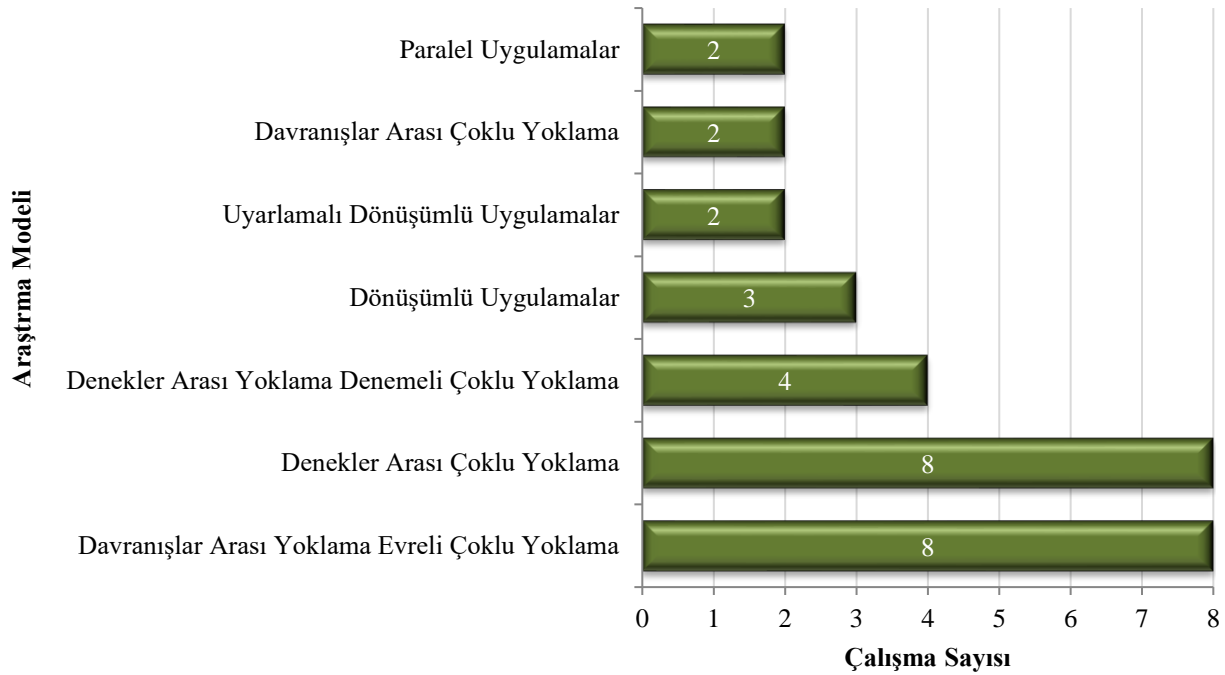
Şekil 1. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların türü

Araştırma Modeli

Çalışmalarda kullanılan yöntemler incelendiğinde, 29 çalışmanın tamamının tek denekli araştırma modelleri kullanılarak desenlendiği görülmektedir. 29 araştırmanın 8’sinde (Ekergil, 2000; Akmanoğlu, 2002; Toper Korkmaz & Vuran 2007; Akköse, 2008; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Karşıyakalı, 2011; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020; Durmuş, 2021) davranışlar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli, 8’sinde (Doğan, 2001; Dere Çifci, 2007; Çıkılı, 2008;

Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren Deniz & Düzkantar, 2013; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Yozgat ve diğ., 2018; Keşçi, 2019) denekler arası çoklu yoklama modeli, 4'ünde (Yıkılmış ve diğ., 2006; Sazak Pınar, 2013; Bozak & Eldeniz Çetin, 2018., 2018; İlanbey, 2018) denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli, 3'ünde (Yıldırım Alptekin, 2000; Varol, 2009; Metin, 2015) dönüşümlü uygulamalar modeli, 2'sinde (Kahveci, 2017; Alkoyak, 2017) uygulamalı dönüşümlü uygulamalar modeli, 2'sinde (Birkan, 2002; Tufan, 2018) davranışlar arası çoklu yoklama modeli, 2'sinde ise (Çelik 2007; Gürgör Kılıç, 2020) paralel uygulamalar modeli, kullanılmıştır.Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmalarda kullanılan araştırma modellerinin dağılımı Şekil 2'de yer almaktadır.

Şekil 2. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmalarda kullanılan araştırma

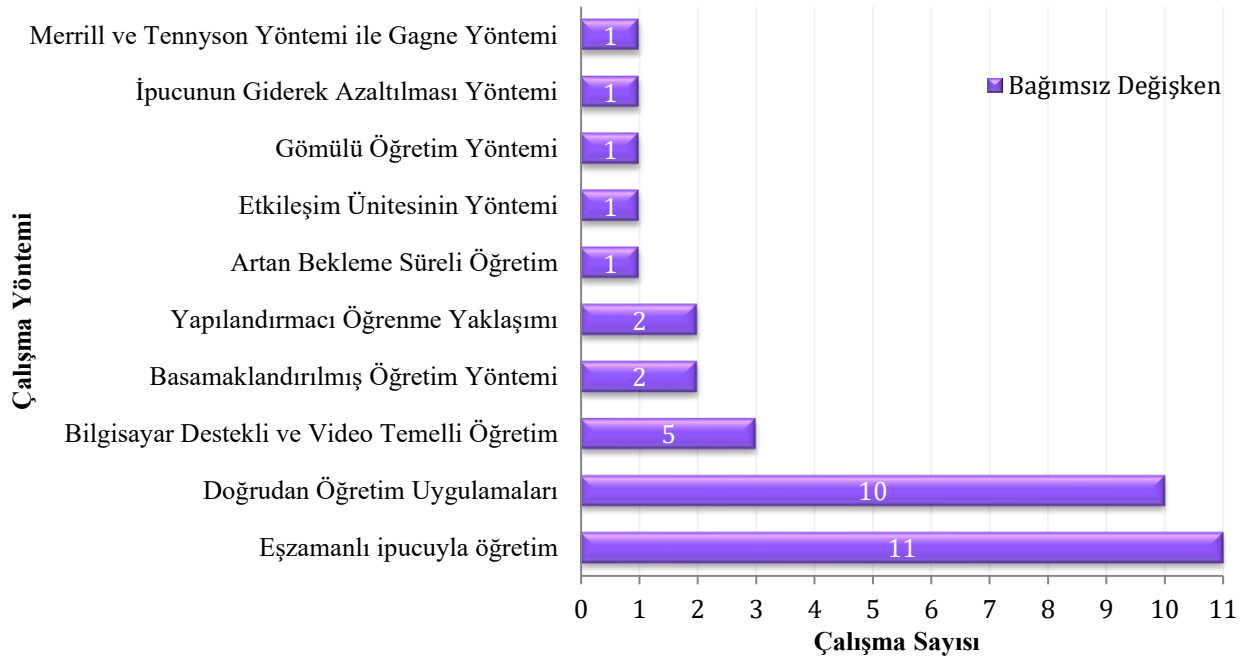

modellerine ilişkin dağılım

Bağımsız Değişkenler

Çalışmalar bağımsız değişken bağlamında değerlendirildiğinde 10'unda (Ekergil, 2000; Yıldırım Alptekin, 2000; Çelik, 2007; Varol, 2009; Kahveci, 2017; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Yozgat ve diğ., 2018; Tufan, 2018; Keşçi, 2019; Durmuş, 2021) doğrudan öğretim uygulamaları, 11'sinde (Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Birkan, 2002; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Çelik, 2007; Dere Çiftci, 2007; Akköse, 2008; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Karşıyakalı, 2011;

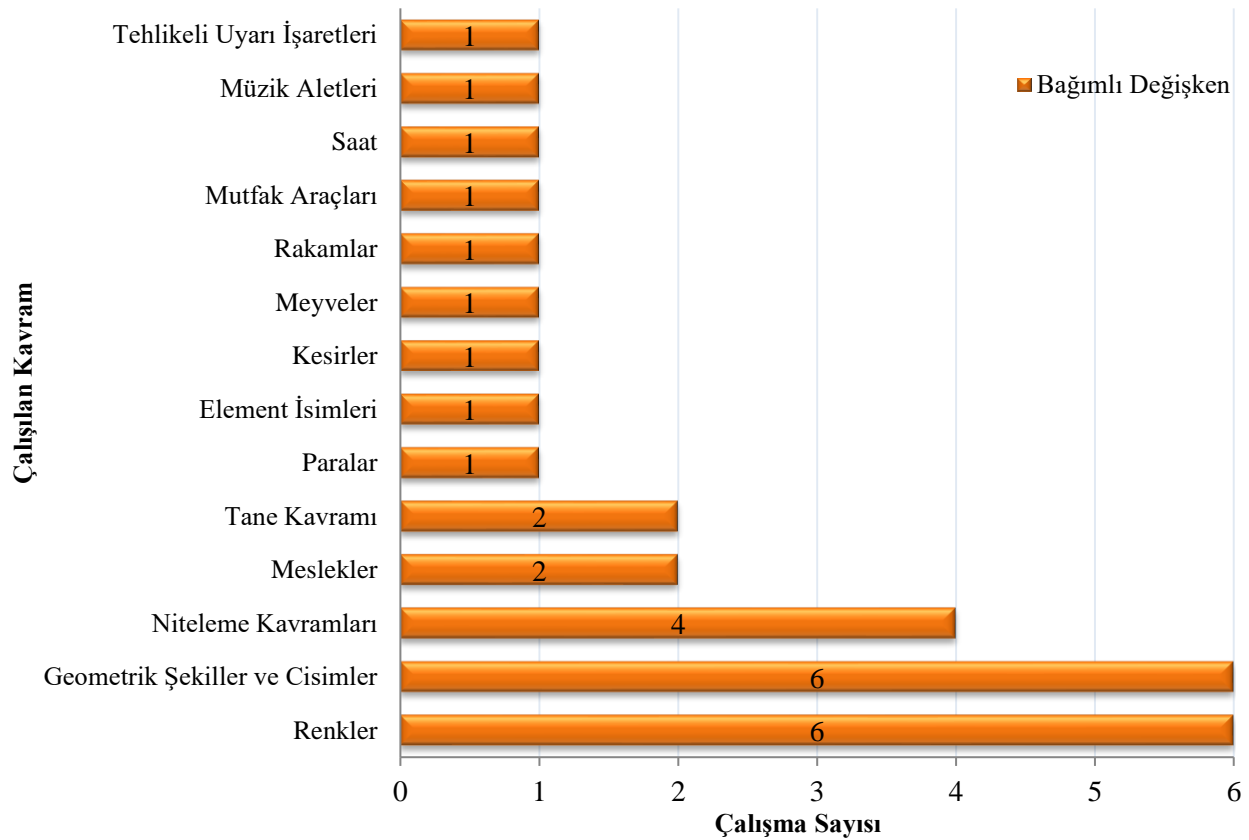
Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Alkoyak, 2017; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020) eşzamanlı ipucuyla öğretim uygulamaları, 5'inde (Çifci Tekinarslan ve Kanpolat, 2012; Kahveci, 2017; İlanbey, 2018; Tufan, 2018; Durmuş, 2021) bilgisayar destekli ve video temelli öğretim uygulamaları, 1'inde (Metin, 2015) Merrill ve Tennyson yöntemi ile Gagne yöntemi, 2'sinde (Yıkılmış ve diğ., 2006, Sazak Pınar, 2013) etkileşim ünitesi yöntemi, 2'sinde (Çıkılı, 2008; Gürgör Kılıç, 2020) yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı, 2'sinde (Yıldırım Alptekin, 2000; Varol, 2009) basamaklandırılmış öğretim yöntemi, 1'inde (Gürgör Kılıç, 2020) gömülü öğretim yöntemi, birinde (Eren Deniz & Düzkantar, 2013) ipucunun giderek azaltılması yöntemi ve 1'inde (Bozak & Eldeniz Çetin, 2018) artan bekleme süreli öğretim olarak belirlenmiştir. Ayrıca 7 araştırmanın (Yıldırım Alptekin, 2000; Çelik, 2007; Varol, 2009; Metin, 2015; Kahveci, 2017; Alkoyak, 2017; Gürgör Kılıç, 2020) bağımsız değişkenleri iki yöntemin karşılaştırılması şeklindedir. Çalışmalarda kullanılan bağımsız değişkenlere ilişkin dağılım Şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 3. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların kullanılan bağımsız değişkenlere ilişkin dağılım

Bağımlı Değişkenler

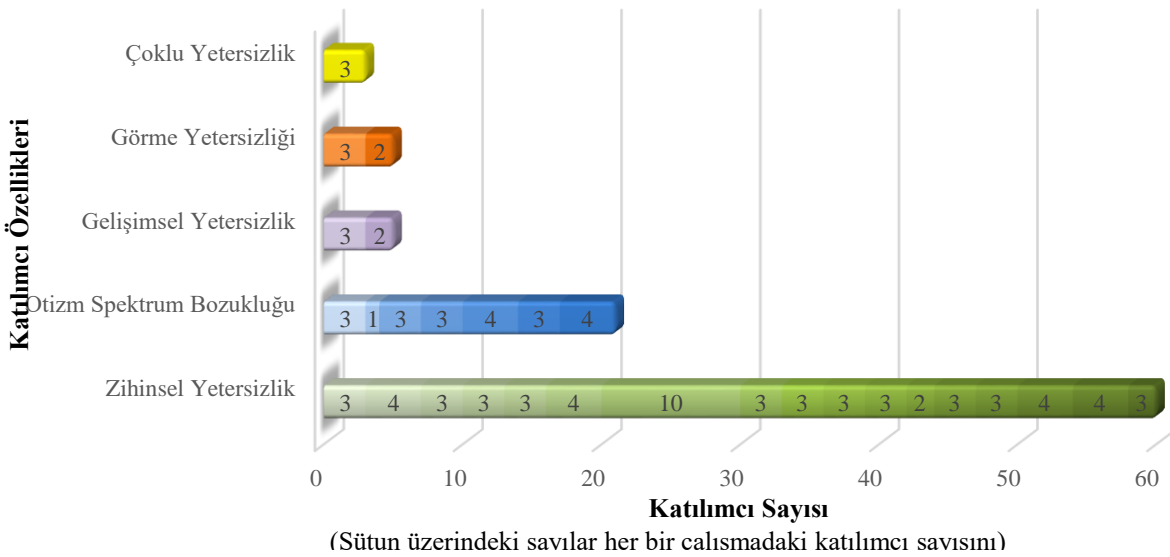
Çalışmalarda hedeflenen bağımlı değişkenlere bakıldığında altısı (Yıldırım ve Alptekin, 2000; Birkan, 2002; Topper Korkmaz ve Vuran, 2007; Dere Çıfci, 2007; Eren Deniz ve Düzkanar, 2013; Kahveci, 2017;) renkler, altısı (Yıldırım & Alptekin, 2000; Çıkılı, 2008; Metin, 2015; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Tufan,2018; Durmuş, 2021) geometrik şekiller ve cisimler, dördü (Ekergil, 2000; Çelik, 2007; Alkoyak, 2017; İlanbey,2018) niteleme kavramları biri (Yıkılmış ve diğ., 2006) paralar, biri (Yozgat ve diğ., 2018) element isimleri, biri (Kesçi, 2019) kesirler, biri (Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020) meyveler, biri (Akmanoğlu, 2002) rakamlar, biri (Akköse, 2008) mutfak araçları, biri (Karabulut ve Yıkılmış, 2010) saat, biri (Karşıyakalı, 2011) müzik aletleri, biri (Bozak ve diğ., 2018) tehlike uyarı sembolleri ve ikisi (Varol, 2009; Sazak Pınar, 2013) tane kavramı şeklinde belirlenmiştir. Çalışmalarda kullanılan bağımlı değişkenlere ilişkin dağılım Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmalarda kullanılan bağımlı değişkenlere ilişkin dağılım

Katılımcı Sayısı ve Özellikleri

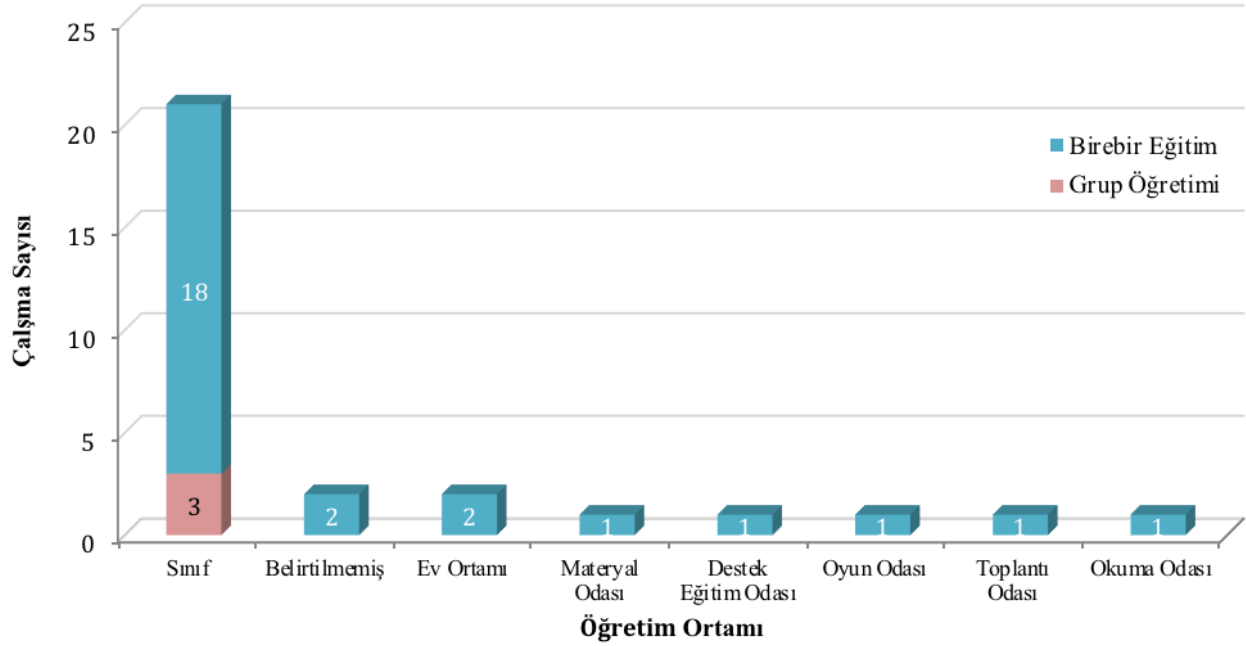
Çalışmalarda katılımcı özellikleri incelendiğinde, çalışmaların 17'si (Ekergil 2000; Yıldırım & Alptekin, 2000; Doğan, 2001; Yıkılmış ve diğ., 2006; Topper Korkmaz & Vuran, 2007; Çelik, 2007; Dere Çifci, 2007; Çıkılı, 2008; Varol 2009; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Sazak Pınar, 2013; Metin, 2015; Bozak & Eldeniz Çetin, 2018; İlanbey, 2018; Yozgat ve diğ., 2018; Tufan, 2018; Keşçi, 2019) zihinsel yetersizliği olan, 7'i (Akmanoğlu, 2002; Karşıyakalı, 2011; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren Deniz & Düzkantar 2013; Alkoyak, 2017; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020; Gürgör Kılıç, 2020) otizm spektrum bozukluğu olan, 1'i (Kahveci, 2017) çoklu yetersizliği olan (ÇYO), 2'si (Birkan, 2002; Akköse, 2008) gelişim yetersizliği ve 2'si görme yetersizliği olan öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca akran öğretiminin kullanıldığı bir çalışmada (Sazak Pınar, 2013) tipik gelişim gösteren bir öğrenci yer almıştır. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle yapılan 17 çalışmaya toplam 61, otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle yapılan 7 çalışmaya toplam 21, gelişim yetersizliği olan öğrencilerle yapılan 2 çalışmaya 5, çoklu yetersizliği olan öğrencilerle yapılan 1 çalışmaya 3 ve görme yetersizliği olan öğrencilerle yapılan 2 çalışmaya 5 öğrenci katılmıştır. İncelenen çalışmalara 95 yetersizliği olan ve 1 tipik gelişim gösteren toplam 96 çocuk katılmıştır. Çalışmalarda yer alan katılımcı özellikleri ve sayılarına ilişkin dağılım Şekil 5'te yer almaktadır.

Şekil 5. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların katılımcı sayısı ve özelliklerine ilişkin dağılım

Ortam ve Öğretim Düzenlemesi

Çalışmaların ortam ve öğretim düzenlemelerine bakıldığında 27'si birebir öğretim düzenlemesi şeklinde, yapılmıştır. Birebir öğretim düzenlemelerinin 18'i (Ekergil, 2000; Yıldırım Alptekin, 2000; Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Birkan, 2002; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Çelik, 2007; Dere Çifci, 2007; Akköse, 2008; Çıkılı, 2008; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren Deniz & Düzkanar 2013; Sazak Pınar, 2013; Metin, 2015; Kahveci, 2017; Alkoyak; 2017; Keşci, 2019) sınıf ortamında, biri (Karşıyakalı, 2011) oyun odasında, biri (İlanbey, 2018) materyal odasında, biri (Yozgat ve diğ., 2018) destek eğitim odasında, ikisi (Gürgör Kılıç, 2020; Durmuş, 2021) katılımcıların evinde, biri (Yıkılmış ve diğ., 2006) toplantı odasında, biri (Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017) okuma odasında uygulanmıştır. İncelenen araştırmalardan 3'ü (Dere Çifci, 2007; Varol, 2009; Tufan, 2018) grup öğretim düzenlemesi şeklinde sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Bir çalışmada (Dere Çifci, 2007) bireysel ve grup düzenlemesi birlikte kullanılmıştır. Çalışmaların iki tanesinde ise (Akköse, 2008; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020) birebir çalışılmış ve uygulama ortamı belirtilmemiştir. Çalışmalarının yürütüldüğü ortam ve öğretim düzenlemelerine ilişkin dağılım Şekil 6'da yer almaktadır.

Şekil 6. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların yürütüldüğü ortam ve öğretim düzenlemelerine ilişkin dağılım

Genelleme Verileri

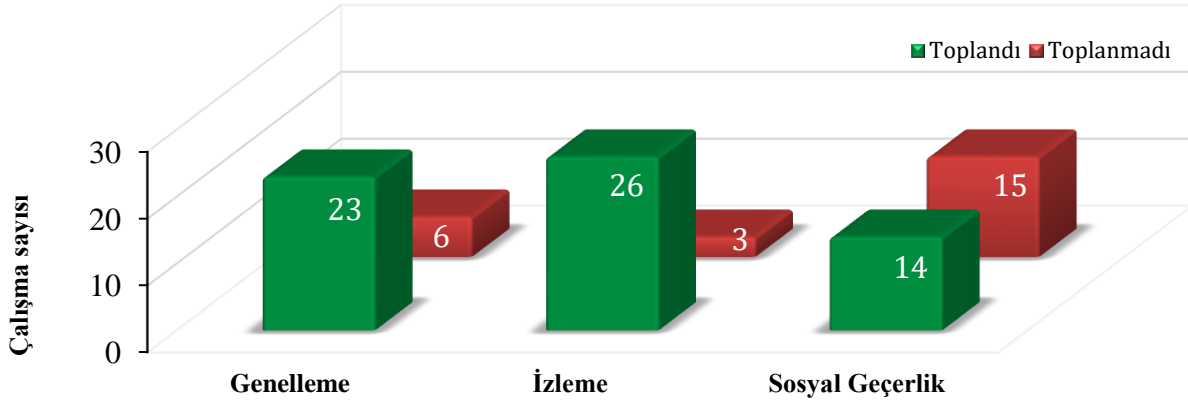
Çalışmaların 23'ünde (Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Birkan, 2002; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Çelik, 2007; Dere Çifci, 2007; Akköse, 2008; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Karşıyakalı, 2011; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren vd., 2013; Sazak Pınar, 2013; Metin, 2015; Alkoyak, 2017; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Bozak ve Eldeniz Çetin, 2018; İlanbey, 2018; Yozgat ve diğ., 2018; Tufan, 2018; Keşci, 2019; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020; Gürgör Kılıç, 2020; Durmuş, 2021) genelleme verilerinin toplandığı görülürken 6'sında (Ekergil, 2000; Yıldırım Alptekin, 2000; Yıkılmış ve diğ., 2006; Çıkılı, 2008; Varol, 2009; Kahveci, 2017) genelleme verilerinin toplanmadığı görülmüştür.

İzleme Verileri

Çalışmaların 26'sında (Ekergil, 2000; Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Birkan, 2002; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Çelik, 2007; Dere Çifci, 2007; Akköse, 2008; Çıkılı, 2008; Karabulut ve Yıkılmış, 2010; Karşıyakalı, 2011; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren ve diğ., 2013; Sazak Pınar, 2013; Metin, 2015; Kahveci, 2017; Alkoyak, 2017; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Bozak & Eldeniz Çetin, 2018; İlanbey, 2018; Yozgat ve diğ., 2018; Tufan, 2018; Keşci, 2019; Aydoğan ve Kocakoyun Aydoğan, 2020; Gürgör Kılıç, 2020; Durmuş, 2021) izleme verilerinin toplandığı görülürken, 3'ünde (Yıldırım Alptekin, 2000; Yıkılmış ve diğ., 2006; Varol, 2009) izleme verilerinin toplanmadığı görülmektedir.

Sosyal Geçerlilik Verileri

Çalışmaların 14'ünde (Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Çelik, 2007; Karşıyakalı, 2011; Eren ve diğ., 2013; Metin, 2015; Alkoyak, 2017; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Bozak & Eldeniz Çetin, 2018; İlanbey, 2018; Tufan, 2018; Keşci, 2019; Gürgör Kılıç, 2020; Durmuş, 2021) sosyal geçerlilik verilerinin toplandığı görülürken 15'inde (Ekergil, 2000; Yıldırım Alptekin, 2000; Birkan, 2002; Yıkılmış ve diğ., 2006; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Dere Çifci, 2007; Akköse, 2008; Çıkılı, 2008; Varol, 2009; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Sazak Pınar, 2013; Kahveci, 2017; Yozgat ve diğ., 2018; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020) sosyal geçerlilik verilerinin toplanmadığı görülmektedir. Çalışmalarda genelleme, izleme ve sosyal geçerlilik verilerine ilişkin dağılım Şekil 7'de yer almaktadır.

Şekil7. Özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların genelleme, izleme ve sosyal geçerlilik verilerine ilişkin dağılım

Çalışmalarda Kullanılan Yöntemin Etkililiği

Çalışmalarda kullanılan öğretim yöntemlerinin etkililiğine bakıldığında tek öğretim yöntemin etkililiği, iki öğretim yöntemin etkililiğini ve verimliliğini karşılaştıran çalışmalar şeklinde olduğu görülmektedir. Bir öğretim yöntemi kullanılarak yürütülen 23 çalışmada (Ekergil, 2000; Doğan, 2001; Akmanoğlu, 2002; Birkan, 2002; Yıkılmış ve diğ., 2006; Toper Korkmaz & Vuran, 2007; Dere Çifci, 2007; Akköse, 2008; Çıkkılı, 2008; Karabulut & Yıkılmış, 2010; Karşıyakalı, 2011; Çifci Tekinarslan & Kanpolat, 2012; Eren ve diğ., 2013; Sazak Pınar, 2013; Altunay Arslantekin & Şener Akın, 2017; Tufan, 2018; Bozak & Eldeniz Çetin, 2018; İlanbey, 2018; Yozgat ve diğ., 2018; Tufan, 2018; Keşci, 2019; Aydoğan & Kocakoyun Aydoğan, 2020; Durmuş, 2021) öğretim yönteminin etkili olduğu tespit edilmiştir. İki öğretim yöntemi kullanılarak yöntemlerin etkililiklerini ve verimliliklerini karşılaştıran 6 çalışma (Yıldırım Alptekin, 2000; Çelik, 2007; Varol, 2009; Metin, 2015; Kahveci, 2017; Alkoyak, 2017; Gürgör Kılıç, 2020) olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalarda Çifçi'nin (2007) yaptığı çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocuklara renk kavramını kazandırmada eşzamanlı ipucuyla öğretimin bireysel ve grup eğitimindeki etkililiği incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda eş zamanlı ipucuyla öğretimin, kırmızı, sarı, mavi ve yeşil renk kavramını kazandırmada bireysel ve grup eğitiminde etkili olduğu belirlenmiştir. Yıldırım Alptekin (2000)'in yaptığı çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocuklara renk ve şekil kavramlarının öğretiminde doğrudan öğretimin basamaklandırılmış öğretime göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çelik (2007)'in yaptığı çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocuklara niteleme kavramlarının öğretiminde 4 katılımcının 3'ünde doğrudan öğretim ve eş zamanlı öğretimin etkili olduğu, 1'inde

ise eş zamanlı öğretimin etkili olduğu görülmüştür. Verimlilik açısından bakıldığında eş zamanlı ipucuyla öğretimin doğrudan öğretim yöntemine göre daha verimli olduğu görülmüştür. Varol (2009)'un yaptığı çalışmada OSB olan çocuklara tane kavramının kazandırılmasında açık anlatım ve basamaklandırılmış öğretim yönteminin etkililiği incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda OSB olan çocuklara tane kavramının kazandırılmasında açık anlatım yönteminin basamaklandırılmış öğretim yöntemine göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Metin (2015)'in yaptığı çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocuklara geometrik cisimlerin öğretiminde Merrill ve Tennyson yöntemi ile Gagne yönteminin etkililiği incelenmiştir. Her iki öğretim yönteminin de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Verimlilik açısından bakıldığında Gagne yöntemi öğretim süresi açısından Merill ve Tennyson yöntemine göre daha verimli bulunmuştur. Kahveci (2017)'nin yaptığı çalışmada çoklu yetersizliği bulunan öğrencilerde renk öğretiminde doğrudan öğretim ile video temelli öğretim yönteminin etkililikleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda video temelli öğretimin doğrudan öğretim yöntemine göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alkoyak (2017)'in yaptığı çalışmada OSB olan çocuklara niteleme kavramlarının öğretiminde eş zamanlı ipucunun kullanıldığı sıklaştırılmış denemelerle öğretim (SDÖ) ve dağıtılmış denemelerle öğretim (DDÖ) uygulamaları karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda eş zamanlı ipucuyla öğretimin kullanıldığı DDÖ'nün, eş zamanlı ipucuyla öğretimin kullanıldığı SDÖ'ye göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gürgör Kılıç (2020)'in yaptığı çalışmada OSB olan çocuklarla meslek isimlerinin öğretiminde yapılandırılmış ayırık denemelerle öğretim (ADÖ) ve gömülü öğretimle sunulan ADÖ'nün etkili olduğu görülmüştür. Verimlilik açısından bakıldığında gömülü öğretimle sunulan ADÖ uygulamasının, yapılandırılmış ADÖ uygulamasına göre daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi çalışılan 29 çalışma belirlenen değişkenlere göre incelenmiştir.

2000 ile 2021 yılları arasında özel gereksinimli bireylerle kavram öğretimi yapılan çalışmaların türlerine bakıldığında 4'ü doktora tezi, 12'si yüksek lisans tezi ve 12'si makale çalışmasından oluşmaktadır.

Çalışmalarda kullanılan araştırma modelleri incelendiğinde 29 çalışmanın tamamının tek denekli araştırma modelleriyle desenlendiği görülmüştür. Bu çalışmalarda tek denekli araştırma yönteminin kullanıldığı türlere bakıldığında 8'inde davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli, 8'inde denekler arası çoklu yoklama modeli, 4'ünde denekler arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli, 3'ünde dönüşümlü uygulamalar modeli, 2'sinde uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli, 2'sinde davranışlar arası çoklu yoklama modeli ve 2'sinde paralel uygulamalar modeli kullanıldığı görülmüştür.

Çalışmalar bağımsız değişkenler bağlamında değerlendirildiğinde 11'inde eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi, 10'unda doğrudan öğretim yöntemi, 5'inde bilgisayar destekli ve video temelli öğretim yöntemi, 2'sinde basamaklandırılmış öğretim yöntemi, 2'sinde yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı, 1'inde artan bekleme süreli öğretim, 1'inde etkileşim ünitesi yöntemi, 1'inde gömülü öğretim yöntemi, 1'inde ipucunun giderek azaltılması yöntemi ve 1'inde Merrill ve Tennyson yöntemi ile Gagne yöntemi olarak belirlenmiştir. Ayrıca 6 çalışmanın bağımsız değişkenleri iki yöntemin karşılaştırılması şeklindedir. Bu veriler doğrultusunda yapılan çalışmalara bakıldığında özel gereksinimli bireylerle çalışılan kavram öğretimi uygulamalarında en çok eş zamanlı ipucuyla öğretimin ve doğrudan öğretimin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca özel gereksinimli bireylere kavram öğretiminde, bilgisayar destekli eğitim uygulamalarının diğer öğretim yöntemlerini destekleyici nitelikte ya da tek başına kullanıldığı belirlenmiştir.

Çalışmalarda hedeflenen bağımlı değişkenlere bakıldığında 6'sı renkler, 6'sı geometrik şekiller ve cisimler, 4'ü uzun, kısa, büyük, küçük, eski, kalın, taze, bayat, yaşlı, genç gibi niteleme kavramları, 2'si meslekleri gösterme, 2'si tane kavramı, 1'i paralar, 1'i element isimleri, 1'i kesirler, 1'i meyveler, 1'i rakamlar, 1'i mutfak araçları, 1'i saat, 1'i müzik aletleri ve 1'i tehlike uyarı sembolleri şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere bakıldığında kavram öğretimi çalışmalarında en çok çalışılan kavram türleri olarak, niteleme bildiren kavramlar, renkler, geometrik şekil ve cisimler olduğu belirlenmiştir.

İncelenen çalışmalarda katılımcı özelliklerine bakıldığında 17 çalışmada 61 zihinsel yetersizliği olan, 7 çalışmada 21 otizm spektrum bozukluğu olan, 2 çalışmada 5 gelişim yetersizliği olan, 2 çalışmada 5 görme yetersizliği olan, 1 çalışmada 3 çoklu yetersizliği olan ve 1 çalışmada tipik gelişim gösteren 1 çocuk olmak üzere toplam 96 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu verilere göre özel

gereksinimli çocuklarla yapılan kavram öğretimi çalışmalarının katılımcı grubunun daha çok zihinsel yetersizliği olan ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuklardan oluştuğu görülmektedir.

Çalışmalarda ortam düzenlemeleri verilerine bakıldığında öğretim uygulamalarının ağırlıklı olarak sınıf ortamında yapıldığı görülmektedir. Öğretim düzenlemeleri verilerine bakıldığında ise ağırlıklı olarak birebir öğretim düzenlemeleri şeklinde yapıldığı belirlenmiştir. Az sayıda çalışmanın (Dere Çifci, 2007; Varol, 2009; Tufan, 2018) öğretim düzenlemesinin küçük grup uygulaması şeklinde yapıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmaların genelleme, izleme verilerine bakıldığında çoğunluğunda genelleme ve izleme verilerinin toplandığı belirlenmiştir. Sosyal geçerlik verilerine bakıldığında ise çalışmaların yarısında sosyal geçerlik verilerinin toplandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmalarda izleme, genelleme ve sosyal geçerlik verilerinin toplanması, çalışmalarda elde edilen bulguların desteklenmesi ve yapılan uygulamaların katılımcılar ve çevredeki kişiler tarafından geri dönüt alınarak çalışmanın uygulanabilir olup olmadığı hakkında bilgi sağlanması açısından önemlidir (Sönmez, Kot & Sazak Pınar, 2017).

Çalışmalarda öğretim yöntemlerinin etkililik kısımları incelendiğinde tek öğretim yönteminin kullanıldığı 22 çalışmanın hepsinde öğretim yönteminin kavram öğretiminde etkili olduğu görülmüştür. İki öğretim yönteminin kullanıldığı etkililik ve verimliliklerin karşılaştırıldığı 7 çalışma belirlenmiştir. Bu çalışmaların çoğunluğunda karşılaştırılan iki yöntemden birinin doğrudan öğretim yöntemi olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

2000-2021 yılları arası özel gereksinimli çocuklarla yapılmış kavram öğretimi çalışmalarının incelenmesi sonucu çalışmaların büyük çoğunluğunda öğretim yöntemi olarak doğrudan öğretim yöntemi ve yanlışsız öğretim yöntemlerinden eş zamanlı ipucuyla öğretim yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca bilgisayar destekli öğretimin tek başına ve diğer öğretim yöntemlerini destekleyici uygulamalar olarak kullanılması göze çarpmaktadır. Bu çalışmalarda kavram öğretimi uygulamaları tek denekli araştırma modelleri kullanılarak desenlenmiştir. Çalışmaların katılımcı grubunun büyük çoğunluğunu zihinsel yetersizliği olan ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmaların genellikle sınıf ortamında ve birebir öğretim şeklinde düzenlendiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelen çalışmalarda yapılan uygulamalar sonucunda kullanılan tüm yöntemlerin etkili olduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak sistematik derleme yöntemiyle yapılmış olan bu araştırma, özel gereksinimli çocuklarla yapılmış olan kavram öğretimi çalışmalarına ilişkin alanyazında 2000-2021 yılları arasındaki süreci betimlemektedir. Bu çalışmanın alandaki uygulayıcı ve araştırmacılara kavram öğretimi ile ilgili yapacakları çalışmalarda yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Akköse, M. C. (2008). *Gelişimsel yetersizlik gösteren çocuklara mutfak araç isimlerinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretiminin etkililiği: Çoklu örnekler yaklaşımı uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Akman Yozgat, A., Özbek, N. ve Afacan Ö. (2018). Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere elementlerin isimlerinin doğrudan öğretim yöntemi kullanılarak öğretimi. *Researcher: SocialScienceStudies*, 6(1),23-39.

Akmanoğlu, N. (2002). *Eşzamanlı ipucuyla öğretimin otistik çocuklara adı söylenen rakamın gösterilmesi becerisini öğretmede etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Altunay Arslantekin, B. ve Şener Akın, U. (2017). Görme engelli öğrenciler için geometrik şekil kavramlarının kazanılması ve sürdürülmesinde Doğrudan Öğretim Modelinin Etkisi. *The Online Journal of New Horizons in Education*, 7(1), 77.

Aydoğan A.ve Kocakoyun Aydoğan, Ş. (2020). Özel eğitime gereksinim duyan çocuklarda makey ile kavram öğretiminin etkililiği [Theeffectiveness of conceptteachingwithmakey in childrenneedingsspecialeducation]. *Turkish Special EducationJournal: International*, 2(2), 12-35.

Birkan, B. (2002). Gelişimsel yetersizliği olan çocuklara renk öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2),169-186.

Bozak, B. ve Eldeniz Çetin, M. (2018). Zihinsel yetersizliği olan bireylere tehlike uyarı sembollerinin öğretiminde artan bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiği. *Education Sciences*, 13(1), 19-43.

Bozkurt, Ü. (2018). Kavram, kavramsallaştırma yaklaşımları ve kavram öğretimi modelleri: Kuramsal bir derleme ve sözcük öğretimi açısından bir değerlendirme. *Dil Dergisi*. 169(2), 5-24.

Çelik, S. (2007). *Zihinsel yetersizlik gösteren çocuklara kavram öğretiminde doğrudan öğretim ve eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Çıkılı, Y. (2008). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklara temel geometrik kavramların öğretiminde yapılandırıcı öğrenme yaklaşımının etkililiği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çifci Tekinarslan, İ. ve Kanpolat, E. Y. (2012). Otizmli bireylere adı söylenen giysiyi gösterme becerisinin öğretiminde bilgisayar destekli eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(4). 1058-1081.

Dağseven, D. (2001). Zihinsel engelli öğrencilere, temel toplama ve saat okuma becerilerinin kazandırılması, sürekliliği ve genellenebilirliğinde, doğrudan ve basamaklandırılmış öğretim yaklaşımlarına göre hazırlanan öğretim materyallerinin farklılaşan etkililiği (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dere Çifci, H. (2007). *Zihinsel engelli çocuklara renk kavramını kazandırmada eş zamanlı ipucuyla öğretimin bireysel ve grup eğitimindeki etkisinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Doğan, O. S. (2001). *Zihin özürlü çocuklara adı söylenen mesleğe ait resmi seçme becerisinin eğitiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Durmuş, E. (2021). *Doğrudan öğretim modeliyle gerçekleştirilen bilgisayar destekli kavram öğretiminin, az gören öğrencilerin üç boyutlu geometrik şekilleri kazanmalarında etkililiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ekergil, İ. (2000). *Zihin engelli çocuklara zıtlık kavramını öğretmede doğal dille uygulanan doğrudan öğretim yönteminin etkililiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Eren, B., Deniz, J. ve Düzkantar, A. (2013). Orff yaklaşımına göre hazırlanan müzik etkinlikleri içinde ipucunun giderek azaltılması yöntemi ile yapılan gömülü öğretimin otistik çocuklara kavram öğretmedeki etkililiği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1863-1887.

Gough, D., Oliver, S. & Thomas, J. (2017). Introducing systematic reviews. In D. Gough, S. Oliver & J. Thomas (Eds.), *An introduction to systematic reviews*. Sage.

Gürgör Kılıç, F. G. (2020). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara meslek isimlerinin öğretiminde yapılandırılmış ve gömülü öğretimle sunulan ayrıık denemelerle öğretim uygulamalarının etkililikleri ve verimlilikleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Gürsel, O. (2003). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

İlanbey, G. (2018). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere çok ve az kavramlarının kazandırılmasında kullanılan bilgisayar destekli öğretim materyalinin etkililiği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Kahveci, G. (2017). Çoklu yetersizliklerde doğrudan öğretim ile gerçekleştirilen görsel kart ve video temelli öğretim yaklaşımlarının renk öğretiminde karşılaştırmalı etkililiği. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, 12(23), 133-150.

Karabulut, A. ve Yıkılmış, A. (2010). Zihin engelli bireylere saat söyleme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 103-113.

Karaçam, Z. (2013). Sistemantik derleme metodolojisi: Sistemantik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.

Karşıyakalı, D. M. (2011). *Otistik bir öğrenciye adı söylenen çalgıyı gösterebilme öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Keşci, Z. (2019). *Zihin yetersizliği olan bireylere kesirlerin öğretiminde doğrudan öğretim yönteminin etkililiği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Kırcaali İftar, G, Birkan, B. ve Uysal, A. (1997). *Zihin engelli çocuklara kavram öğretimi*. Eskişehir: Sevgi Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Kazanma Vakfı Mesleki Eğitim Yayınları.

MEB (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete (30471). https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_07072018.pdf sayfasından erişilmiştir.

Metin, H. (2015). *Zihinsel engelli bireylere kavram öğretiminde kullanılan etkili öğretim yöntemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Miles, M.B. & Huberman, M. (1994) *Qualitative Data Analysis: An expanded sourcebook* (2.baskı) Thousand Oaks, CA:Sage

Öz Alkoyak, H. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara kavram öğretiminde sıklaştırılmış ve dağıtılmış denemelerle öğretimin etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Sazak Pınar, E. (2013). Akran aracılı sunulan etkileşim ünitesi öğretim materyalinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin tane kavramını öğrenmeleri üzerindeki etkililiği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 13-30.

Sazak Pınar, E., & Merdan, F. (2016). Grafik düzenleyicilerin otizmlili öğrencilere fen bilgisi kavramlarının öğretimindeki etkililiği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(1), 111-131.

Sönmez, S. Kot, M. ve Sazak Pınar, E. (2017). Türkiye’de karşılaştırmalı tek denekli araştırma modellerinin kullanıldığı araştırmaların incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 350-371.

Şenel, A. (2008). Eğitimin temel kavramları. M. Gültekin (Ed.), *Eğitim bilimine giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Toper Korkmaz Ö. ve Vuran, S. (2007). Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere renk isimlerinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 29, 143-155.

Tufan, M. (2018). *Doğrudan öğretim modeli ile geliştirilmiş bilgisayar destekli kavram öğretiminin zihinsel engelli öğrencilerin kavramları edinmelerine etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Uysal, A. (2003). Kavram ve beceri analizleri. O. Gürsel (Ed.), *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Ülgen, G. (1988) *Kavram geliştirme (Kavram ve Uygulama)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Varol, N. (2009). Zihinsel engelli çocuklara tane kavramının açık anlatım ve basamaklandırılmış yöntemle sunulmasının farklılaşan etkililiği. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 353-377.

Vuran, S. ve Çelik, S. (2018). *Örneklerle kavram öğretimi Zihinsel yetersizlik gösteren çocuklar için*. Ankara: Vize Akademik Yayıncılık

Yıldırım Alptekin, S. (2000). *Zihinsel engelli öğrencilere renk ve şekil kavramlarının açık anlatım ve basamaklandırılmış yöntemle sunulmasının etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıkılmış, A., Çifci Tekinarslan, İ. ve Sazak Pınar, E. (2006). Zihin engelli öğrencilere etkileşim ünitesi yöntemiyle yeni Türk lirası ve yeni kuruş öğretimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 6(2), 19-36.

Extended Abstract

Purpose

Children with normal development can learn the concepts required by primary school programs through preschool education programs and through experience. However, due to their learning

characteristics, it is very difficult for children with special needs to learn concepts through daily experiences without going through a systematic teaching process.

As a result of literature review, it was determined that there were concept teaching studies conducted with students with special needs in Turkey with different teaching methods and teaching arrangements. However, it was determined that there was no systematic review study on these studies. This situation makes it difficult for practitioners to access concept teaching studies with children with special needs. For this reason, it was resolved that there is a need for a systematic review study on concept teaching with children with special needs.

The aim of this study is to analyze the studies published between 2000 and 2021, which include concept teaching practices with individuals with special needs, according to different variables. These variables are the type of study, number and characteristics of participants, environment and teaching arrangement, dependent variable, independent variable, research model, follow-up, generalization, social validity and effectiveness of teaching method.

Method

In this study, a systematic review was conducted to examine the studies on concept teaching with individuals with special needs in terms of certain variables in the national literature.

In the systematic review process, an electronic search was conducted to determine the studies to be included in the study. In addition, the content and bibliography sections of the theses on concept teaching with individuals with special needs were scanned.

Expert opinion was consulted to ensure the reliability (consistency) of the data obtained in the study. The inclusion and exclusion criteria of the studies examined in the study and the accuracy of the analysis of the studies according to the determined variables were confirmed according to the expert opinions.

Results

In this study, 29 studies on concept teaching with individuals with special needs were analyzed according to the identified variables.

Between 2000 and 2021, 4 of the studies on concept teaching with individuals with special needs were doctoral dissertations, 12 were master's theses and 12 were articles.

When the research models used in the studies were analyzed, it was seen that all 29 studies were designed with single-subject research models. When the types of single-subject research method used in these studies were examined, it was seen that 8 of them used multiple probe model with probe phase between behaviors, 8 of them used multiple probe model between subjects, 4 of them used multiple probe model with probe trial between subjects, 3 of them used alternating treatments model, 2 of them used adaptive alternating treatments model, 2 of them used multiple probe model between behaviors and 2 of them used parallel treatments model.

When the studies were evaluated in the context of independent variables, 11 studies used the simultaneous prompting instruction method, 10 studies used the direct instruction method, 5 studies used the computer-assisted and video-based instruction method, 2 studies used the cascaded instruction method, 2 studies used the constructivist learning approach, 1 study used the incremental waiting period instruction, 1 study used the interaction unit method, 1 study used the embedded instruction method, 1 study used the gradual reduction of prompting method, and 1 study used the Merrill and Tennyson method and the Gagne method. In addition, the independent variables of 6 studies were the comparison of two methods.

When the dependent variables targeted in the studies were examined, it was ascertained that 6 of them were colors, 6 of them were geometric shapes and objects, 4 of them were qualifying concepts such as long, short, big, small, old, thick, fresh, stale, old, young, 2 of them were showing professions, 2 of them were the concept of grain, 1 of them were coins, 1 of them were element names, 1 of them were fractions, 1 of them were fruits, 1 of them were numbers, 1 of them were kitchen tools, 1 of them were clocks, 1 of them were musical instruments and 1 of them were danger warning symbols.

When the participant characteristics of the analyzed studies are examined, it is seen that there were 61 children with intellectual disabilities in 17 studies, 21 children with autism spectrum disorder in 7 studies, 5 children with developmental disabilities in 2 studies, 5 children with visual impairment in 2 studies, 3 children with multiple disabilities in 1 study and 1 child with normal development in 1 study, totaling 96 participants.

Looking at the data on media arrangements in the studies, it is seen that teaching practices were predominantly carried out in classroom environment. When the data on instructional arrangements are examined, it is determined that the instructional arrangements were predominantly made in the form of one-to-one instructional arrangements. It is concluded that the teaching arrangements of a small number of studies were carried out in the form of small group applications.

When the generalization and follow-up data of the studies were examined, it was determined that generalization and follow-up data were collected in most of the studies. When social validity data were analyzed, it was concluded that social validity data were collected in half of the studies.

When the effectiveness parts of the teaching methods in the studies were examined, it was seen that the teaching method was effective in concept teaching in all 22 studies in which a single teaching method was used. There were 7 studies comparing the effectiveness and efficiency of two teaching methods. In most of these studies, it is seen that one of the two methods compared is the direct teaching method.

Discussion

As a result of the examination of concept teaching studies conducted with children with special needs between 2000 and 2021, it was seen that the direct teaching method and the simultaneous prompting method as one of the errorless teaching methods, were used as teaching methods in most of the studies. In addition, the use of computer-assisted instruction alone and as supportive applications for other teaching methods stands out. In these studies, concept teaching applications were designed using single-subject research models. Most of the participant group of the studies consisted of children with intellectual disabilities and children with autism spectrum disorder. It was concluded that the studies were generally organized in the classroom environment and in the form of one-to-one teaching. It was determined that all the methods used in the studies were effective.

Conclusion

In conclusion, this study, which was conducted with the systematic review method, describes the process between 2000-2021 in the literature on concept teaching studies conducted with children

with special needs. It is thought that this study will guide practitioners and researchers in the field in their studies on concept teaching.

ETİK BEYAN: “Özel Gereksinimli Bireylerle Kavram Öğretimi Çalışılan Araştırmaların Belirli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sistemik Derleme” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.